

РОЗМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ НЕЗАКОННОГО УСИНОВЛЕННЯ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ АБО ІНШОЇ НЕЗАКОННОЇ УГОДИ ЩОДО ЛЮДИНИ

ЧОЛАН Тетяна Анатоліївна - аспірант кафедри кримінального права Національної академії прокуратури України, молодший радник юстиції

Стаття посвячена дослідженню об'єктивних і суб'єктивних ознак складових преступлений, які передбачають відповідальність за незаконне усиновлення. Автор основне увагу зосереджує на аналізі складу преступлення, передбаченого статтею 169 УК України, з урахуванням системної взаємозв'язки з нормою про відповідальність за торгівлю людьми або інше незаконне угоду щодо людини, розглядає характер співвідношення указаних кримінально-правових норм.

Предложено в диспозиції статті про незаконне усиновлення передбачити відповідальність спеціального суб'єкта цього преступлення, а саме працівника спеціально уповноважених державних органів на здійснення діяльності по усиновленню або посадової особи цих органів.

Для чіткого розмежування преступного і несправного поведіння предложено в кримінально-правовій нормі про відповідальність за незаконне усиновлення визначити, ким громадською небезпечним наслідком може бути порушення порядку усиновлення. На думку автора, це сприятиме усунуванню невизначеності в процесі застосування цієї норми.

С метою правильного відображення в законодавстві України кримінально-правової природи незаконного усиновлення, усунування штучно створеної конкуренції двох норм (ст. ст. 149, 169 УК України) пропонується нова редакція статті кримінального закону.

Невиправдано незначною є увага теоретиків кримінального права до кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за злочини у сфері усиновлення та передачі дітей на виховання. Ці норми не позбавлені вад, через що потребують глибокого аналізу та вдосконалення.

Основна увага у цій статті зосереджена на аналізі складу злочину, передбаченого статтею 169 КК України. Нині на практиці виявлена ціла низка проблем, що виникають при застосуванні положень цієї статті. Зокрема, питання виникають при розмежуванні незаконного усиновлення та злочину, передбаченого ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини». Так, примітка статті 149 містить визначення поняття «експлуатація», під яким, окрім іншого, розуміють й усиновлення з метою наживи. Однак таке усиновлення утворює діяння у складі злочину, передбаченого ст. 169 Кодексу. Зазначене свідчить про нагальну необхідність окреслення чіткої межі між нормами, закріпленими у статтях 169 та 149 КК України.

Стосовно цієї проблеми в літературі висловлюються різні позиції, іноді діаметрально протилежні. Відсутність одностайності науковців та практиків не сприяє правильному застосуванню статей 149 та 169 КК України, що знаходиться в протиріччі з висловлюванням видатного вченого-криміналіста М.І. Бажанова: «...Норми кримінального права – це узагальнені пра-

вила, що охоплюють множинність відповідних життєвих ситуацій, індивідуальних випадків. Формальна визначеність як властивість кримінального права – це не лише гарантія однаковості і законності його застосування, а й, що слід особливо відмітити, одне з невід’ємних прав людини...» [1; 491].

Окремі аспекти окресленої проблеми фрагментарно знайшли своє відображення у роботах таких вчених, як: Ф.Г. Бурчак, І.М. Даньшин, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко, Л.М. Кривоченко, П.С. Матишевський, В.О. Навроцький, Ю.Є. Пудовочкін, В.С. Савельєва, М.І. Хавронюк та інших. Наукові положення кримінально-правової характеристики злочинів проти сім’ї, неповнолітніх містяться у дисертаційних роботах О.І. Белової, В.В. Гальцової, О.В. Тавлуй, Н.С. Юзікової та інших науковців. Кримінально-правові, кримінологічні, криміналістичні, міжнародні, адміністративно-правові аспекти протидії торгівлі людьми, зокрема й дітьми, висвітлено в роботах: Ю.В. Бауліна, Є.М. Блажівського, Т.І. Возної, В.О. Іващенко, Є.М. Ковальської, В.А. Козака, В.М. Куца, К.Б. Левченко, Б.В. Лизогуба, Я.Г. Лизогуба, А.М. Орлеана, В.М. Підгодинського, Н.В. Плахотнюк, В.В. Пяковського, О.В. Святун, Г.П. Середи та інших дослідників цієї проблеми.

Мета даної статті – визначення відмежувальних ознак у складах злочинів незаконного усиновлення та торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини.

Стаття 169 КК України знаходиться у розділі V „Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина”. Стаття 149 КК України («Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини») розташована у Розділі III Особливої частини КК України «Злочини проти волі, честі та гідності». Про те, що статті 149 та 169 КК України пов’язані між собою, наглядно свідчить судова практика, яка є неоднозначною у справах такої категорії. Суди, кваліфікуючи дії осіб, які незаконно передають дітей, за схожих обставин надають перевагу різним складам злочинів (зазвичай обираєть-

ся для застосування одна норма, іноді такі дії кваліфікуються за сукупністю статей 149 та 169 КК України). Таке розмаїття практичних підходів до застосування цих двох кримінально-правових норм підтверджує необхідність теоретичної розробки, дослідження юридичної сутності цих злочинів. Зазначене можна проілюструвати конкретними прикладами – вироками судів, де схожі діяння кваліфікувались по-різному.

Так, вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області особу визнано винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, передбаченого ч.3 ст. 149 КК України, оскільки встановлено, що особа за грошову винагороду у розмірі двадцять тисяч доларів США продала свого малолітнього сина іншим особам [6]. Дії винної особи кваліфіковані як торгівля людьми, вчинена щодо малолітнього.

Іншим прикладом є вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області за обвинувачення громадянина Республіки В’єтнам та громадянки України, які перебували у фактичних шлюбних відносинах між собою та мали чотирьох дітей. Свою новонароджену дитину зазначені особи продали за три тисячі гривень «для усиновлення» сім’ї з Києва. При цьому органами досудового слідства обидві особи обвинувачувались за сукупністю злочинів – ч.2 ст.169 та ч.2 ст.149 КК України, однак суд у вирокі зазначив, що за ч.2 ст.169 КК України особи підлягають виправданню, оскільки дії підсудних повністю охоплюються ч.2 ст.149 КК України [7].

Зазначимо, що єдиного, уніфікованого визначення поняття «незаконне усиновлення» не існує ані в українському законодавстві, ані на міжнародному рівні (зокрема на рівні країн ЄС). Чи охоплюється поняттям «торгівля людьми» та кримінально-правовою нормою, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини, незаконне усиновлення – дискусійне питання. Така ж ситуація з поняттям «експлуатації» як обов’язкової чи необов’язкової мети та складової торгівлі людьми, зустрічаються досить довільні тлумачення цього поняття у правозастосовчій практиці.

У юридичній літературі підкреслюється, що доволі часто дії, які за своїм механізмом фактично є торгівлею дітьми, з точки зору кримінально-правової кваліфікації діяння утворюють склади інших менш тяжких злочинів, що впливає в кінцевому результаті на обрання запобіжних заходів, хід досудового розслідування [2; 91]. О.К. Марін підкреслює, що на практиці трапляються випадки, коли ситуацію конкуренції оцінюють за сукупністю конкуруючих норм, і обумовлено це невиявленням, невстановленням зв'язків конкуренції між кримінально-правовими нормами [3; 174]. Саме таку ситуацію нагадують випадки на практиці, коли через неможливість чітко розмежувати склади злочинів, передбачені статтями 149 та 169 КК України, до кримінальної відповідальності притягуються особи за статтею 169 КК України (що є злочином середньої тяжкості, у той час, коли статтею 149 КК України передбачено відповідальність за тяжкий злочин).

Як відомо, склад злочину – це логічна конструкція, яка визначає юридичний сенс злочину, а не саме реальне соціально-правове явище [4; 6]. Вчені зауважують, що склад злочину є засобом (інструментом, знаряддям), за допомогою якого встановлюється і доводиться відповідність між фактичними обставинами справи і ознаками, закріпленими в кримінальному законі [5; 7].

Зважаючи на розміщення статті 149 у розділі III Особливої частини КК України, родовим об'єктом торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини називають волю, честь або гідність особи, а безпосереднім – свободу (волю) [8; 296]. Третій Розділ Особливої частини КК України («Злочини проти волі, честі і гідності») містить сім складів злочинів, серед яких також незаконне позбавлення волі або викрадення людини (стаття 146 КК України), підміна дитини (стаття 148 КК України). Науковці основним безпосереднім об'єктом підміни дитини називають волю людини, стверджують, що суспільна небезпечність злочину полягає у протиправному посяганні на свободу людини бути народженою й вихованою у власній родині. Така свобода

є частиною закріпленої Конституцією права людини на особисту свободу [9; 114]. І ми погоджуємось з такою позицією. Цінності, блага – категорії суб'єктивні, кожна людина розуміє їх по-своєму. Але є цінності загально визнані, і серед них – цінність людської істоти, поваги до її прав, які гарантуються з народження.

На думку деяких науковців, людська гідність – абсолютна цінність, і жоден не може бути позбавлений її за будь-яких умов. Цінність людини в суспільстві залежить від визнання поваги до її гідності. Гідність – це внутрішня (власна) і зовнішня (суспільна) оцінка поваги до людини як найвищої від народження істоти, що має рівні можливості та права, наділена розумом, мовою та емоціями [9; 107-108]. Честь – поняття моральної свідомості та категорія етики; включає в себе моменти усвідомлення індивідом свого суспільного значення й визнання цього значення з боку суспільства [10; 542].

Серед точок зору, висловлених щодо об'єкту злочину, передбаченого статтею 169 КК України («Незаконні дії щодо усиновлення»), основними є такі: основним безпосереднім об'єктом у даному випадку визнають встановлений порядок усиновлення [13; 124-127] [14; 155-156], суспільні відносини з приводу зазначеного вище порядку [12; 5], особисті немайнові сімейні відносини – суспільні відносини, які складаються між членами сім'ї з приводу нематеріальних цінностей, необхідних для забезпечення нормального існування сім'ї [11; 15] та ін. Вважаємо, що суспільні відносини у даному випадку можуть виникати та існувати не з приводу регламентованого порядку усиновлення (опіки, піклування, інших форм передачі дітей на виховання), а з приводу передачі дітей на виховання. Встановлений порядок провадження діяльності з усиновлення – це форма цих відносин (яка не завжди дотримується). І знову-таки, якщо вести мову про можливість заподіяння певної шкоди у такому випадку, то вона може бути заподіяна не внаслідок порушення якихось формальних процедурних моментів при оформленні документів по усиновленню, опіці тощо, а вна-

слідок незаконного усиновлення, опіки, піклування як результату, наслідку такого порушення. А порядок створений заради дотримання прав дітей, яких передають на виховання.

Приходимо до висновку, що при незаконному усиновленні посягання здійснюється на особисту свободу дитини, зокрема свободу дитини бути вихованою у власній родині, а також на таку цінність, як право батьків самостійно виховувати своїх дітей. Відтак, родовий об'єкт злочинів, відповідальність за які передбачена статтями 149 та 169 КК України, має багато спільного, а отже, можна припустити, що злочини є суміжними та однорідними, а законодавцем необгрунтовано ці норми «розірвано». Норма про відповідальність за незаконне усиновлення має, на нашу думку, також знаходитись у Розділі III «Злочини проти свободи, честі і гідності» Особливої частини КК України.

Що стосується ознак об'єктивної сторони досліджуваних нами складів злочинів, слід зазначити, що у науковій літературі повсякчас нагадується, що ознаки саме об'єктивної сторони складу злочину зазначаються в диспозиціях статей Особливої частини КК найбільш повно [15; 180]. Але, на жаль, не у випадку викладення диспозиції статті 169 КК України.

Вважаємо, що категорії «торгівля дітьми», «незаконна угода щодо дитини», «незаконне усиновлення» слід розглядати в одній площині, аналізувати їх співвідношення у кількох варіаціях (незаконне усиновлення як спосіб торгівлі дітьми, мету торгівлі дітьми та результат). Не можна залишати поза увагою також аспект «організованості» такої діяльності. Сприяють плутанині при застосуванні статей 149, 169 КК України, на нашу думку, такі суттєві моменти: бланкетний характер кримінально-правової норми, закріпленої у ст. 169 КК України в частині визначення ознак об'єктивної сторони незаконних дій щодо усиновлення; вказівка законодавця у примітці статті 149 КК України на те, що однією з форм експлуатації при торгівлі дітьми є усиновлення з метою наживи.

У коментарях до статті 169 КК України зазначається, що з об'єктивної сторони злочин («Незаконні дії щодо усиновлення») полягає у діях, які можуть виражатися у таких формах: 1) незаконна посередницька діяльність щодо усиновлення (удочеріння) дитини; 2) інші незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) дитини; 3) незаконні дії щодо передачі дитини під опіку (піклування); 4) незаконні дії щодо передачі дитини на виховання в сім'ю громадян. Визначення незаконного характеру вказаних дій потребує звернення до нормативно-правових актів, які визначають підстави та порядок усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ю громадян [13; 124-127]. Як бачимо, бланкетність у частині визначення ознак об'єктивної сторони зазначеного складу «розмиває» зміст цих ознак.

У юридичній літературі існують різні підходи до вирізнення форм торгівлі людьми, кількості таких форм (від трьох до семи). Про три форми об'єктивної сторони злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 149 КК України, зазначають В.М. Куц та А.М. Орлеан: 1) торгівля людьми; 2) здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; 3) вербування, переміщення, переховування, передача чи одержання людини. Третя форма, зазначають автори, є поєднанням п'яти альтернативних дій: вербування, переміщення, переховування, передача чи одержання людини [16; 26]. Ми будемо орієнтуватися в ході дослідження на цю позицію.

Зазначеними вище вченими описано схему вчинення діянь, які відповідають змісту поняття «торгівля людьми»: спочатку має місце незаконне заволодіння людиною. Потім вчинюється продаж чи інша оплатна передача людини та, відповідно, її отримання (купівля, повернення боргу, взяття «в оренду» тощо). Продажу часто, але не завжди, передуює переміщення людини через кордон або в межах країни. Після продажу має місце злочинне використання проданої людини (експлуатація праці, використання у проституції, рабство, боргова кабала, вилучення органів тощо). Наведе-

ні ознаки, на думку авторів, за винятком ознаки переміщення, є обов'язковими для констатації факту торгівлі людьми, а головною серед них є ознака купівлі-продажу чи іншої оплатної передачі (отримання) людини [17; 31].

Для осягнення механізму торгівлі дітьми «для усиновлення» звернемось до висновків про етапи та схему, наведені вище. Відтак, перший етап – незаконне заволодіння – може мати місце як у формі викрадення, захоплення, так і у формі використання вразливого становища, в якому дитина перебуває. Другий етап – продаж чи інша оплатна передача дитини та, відповідно, її отримання (купівля, повернення боргу, взяття “в оренду” тощо). Ведучи мову все ще про «другий етап» торгівлі дітьми слід сказати, що продажу може передувати переміщення дітей через кордон або в межах країни. На цьому моменті зупинимось детальніше: на нашу думку, таке переміщення часто й здійснюється під прикриттям усиновлення, тобто можна стверджувати, що в окремих випадках підроблення документів, пов'язаних з усиновленням, – засіб переміщення дітей, який виступає одночасно способом вчинення злочину торгівлі людьми.

Вивчення матеріалів кримінальних справ показало, що часто одним з етапів, складовою «схеми» такого діяння є підроблення медичної документації, до якої вносяться відомості про захворювання дитини, яких вона насправді не має, що, у свою чергу, створює зовні «законні» умови для усиновлення таких дітей іноземцями. Міністерством охорони здоров'я України затверджено перелік хвороб, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років [22].

Можна припустити, що підроблення у складі злочину незаконного усиновлення є внутрішнім змістом злочинного діяння, а не просто допоміжною дією. Тому доцільно, на нашу думку, врахувати ідеальну су-

купність таких злочинів у диспозиції статті про кримінальну відповідальність за незаконне усиновлення.

Переходячи до третього етапу торгівлі людьми – злочинне використання проданої людини, вважаємо, що у випадку продажу, іншої незаконної передачі дитини «для усиновлення» другий та третій етапи можуть співпадати, оскільки продаж дитини – це незаконне використання дитини в якості предмету угоди (а угода, як відомо, передбачає домовленість), експлуатації у тому розумінні, яке наводиться у примітці статті 149 КК України. Тобто усиновлення з метою наживи, що є незаконним усиновленням (що впливає з заборони посередницької, комерційної діяльності щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців), є формою експлуатації, незаконного використання дитини з метою наживи. Такі висновки можна зробити навіть виходячи з позиції, що «прикінцева» мета експлуатації (яка може бути й не досягнута) розповсюджується на всі три форми торгівлі людьми (або іншої незаконної угоди), хоча переважна більшість дослідників норми, закріпленої у статті 149 КК України, схиляється до думки, що обов'язковою мета експлуатації є лише для третьої форми.

Обидва склади злочинів, про які йдеться у статтях 169 та 149 КК України (торгівля людьми та незаконні дії щодо усиновлення), є формальними, а тому закінченими вважаються з моменту вчинення самого діяння.

Як зазначається у літературі, при вчиненні торгівлі дітьми з використанням механізму усиновлення виконавцями злочину в переважній кількості випадків виступають посадові особи дитячих будинків та інтернатів, які під прикриттям рішення про усиновлення передають дитину за винагороду іншим особам. Характерним способом учинення торгівлі дітьми під прикриттям процедури усиновлення (удочеріння) є передача/одержання дитини з порушенням порядку, встановленого для усиновлення (удочеріння) та передачі дитини на виховання до іншої родини. У да-

ному випадку усиновлення (удочеріння) є способом встановлення контролю над дитиною з метою її експлуатації [2; 55].

Щодо суб'єкта кримінально-карного незаконного усиновлення, у нинішній редакції статті 169 КК України він є загальним.

На думку В.М. Куца, поняття «суб'єкт злочину» доцільно визначати як фізичну, осудну особу, що скоїла у віці, з якого настає кримінальна відповідальність, суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом та має інші ознаки, закріплені в Особливій частині КК. Спеціальний же суб'єкт, на думку вченого, – це той, хто скоює діяння, яке заборонене не для всіх без винятку осіб, а лише для певної їх категорії, до якої ця особа належить [20; 18, 22].

У нормативному акті – Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 року № 905, зазначено, що діяльність з усиновлення провадиться уповноваженими державою органами та посадовими особами. Не допускається провадження діяльності з добору та передачі для усиновлення дітей від імені та в інтересах громадян, які бажають усиновити дитину, отримання та передача будь-яких відомостей про дитину, документів щодо неї іншими особами. Забороняється будь-яка діяльність з усиновлення з метою отримання прибутків [21].

Отже, саме на працівниках уповноважених державою органів лежить обов'язок забезпечення правомірного здійснення усиновлення, контролю за законністю проведення усиновлення. Аналіз судової практики у справах про незаконну передачу дітей надав можливість дійти до висновків про зв'язок між характером дій працівників служб у справах дітей та інших органів, уповноважених державою на провадження діяльності з усиновлення, їх можливостями, пов'язаними з перебуванням на посадах у державних органах, та результатом – створенням «законних» умов для прийняття судом рішення про усиновлення дитини.

Тому вважаємо, що коло суб'єктів незаконного усиновлення необхідно звужити від загального до спеціального.

За результатами аналізу інтелектуального та вольового моментів умислу при порушенні порядку передачі дітей на виховання приходимо до висновку, що це діяння може бути вчинено не лише з прямим, а й з непрямым умислом. Необережного ставлення до наслідків, у тому числі до тяжких, бути, на наше переконання, не може. Погоджуємось з висловленими раніше пропозиціями щодо необхідності передбачення у нормі про незаконне усиновлення такої кваліфікуючої ознаки, як корисливий мотив.

Переходячи до з'ясування характеру співвідношення норм, закріплених у статтях 149 та 169 КК України, зазначимо, що серйозним досягненням доктрини кримінального права є виокремлення випадків, за яких неможлива ідеальна сукупність. Серед таких випадків В.О. Навроцький називає заподіяння діянням кількох однакових наслідків, які відносяться до одного й того ж об'єкта; якщо вчинене діяння передбачене кількома кримінально-правовими нормами, які містять різні види складу одного і того ж злочину [18; 251-253].

Міркування про характер співвідношення кримінально-правових норм, передбачених статтями 149 та 169 КК України, змушують проаналізувати такий варіант їх співвідношення як загальної (ст.149) та спеціальної норми (ст.169). Як стверджують науковці, у нормі про ціле обов'язково повинна бути зазначена (міститися) чітка вказівка на наявність (врахованість) іншого складу злочину – частини, або така наявність, врахованість повинна прямо впливати із змісту закону. Тільки в такому випадку може мати місце поглинання нормою про ціле норми про частину [19; 194-195]. У випадках конкуренції загальної та спеціальної норм, а також частини і цілого виявлення такої підстави не викликає ускладнень. Нею, в цих ситуаціях, є саме співвідношення кримінально-правових норм: «загальна-спеціальна» та «частинна і ціле», а отже, й їх підпорядкування, у першому випадку за об'ємом, у другому за

змістом. Це й дозволяє визначити пріоритет спеціальної норми та норми "цілої" [3; 187]. Конкуренція ж кількох спеціальних норм між собою є найбільш проблемним видом конкуренції кримінально-правових норм. Це стосується як визначення поняття цього явища, так і правил подолання конкуренції цього виду. [3; 183]

Приходимо до висновку, що для співвідношення кримінально-правових норм, закріплених у статтях 169 та 149 КК України, не є характерною ознака підпорядкування ані за змістом, ані за об'ємом, а отже, вони не можуть співвідноситись як загальна та спеціальна норми. Постає, а власне й залишається, питання про їх співвідношення як двох спеціальних норм.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що, на наш погляд, незаконне усиновлення та торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (ст.149 КК) є двома видами одного й того ж злочину, родовою ознакою яких є незаконне поводження з людиною (дитиною). Незаконне усиновлення – це форма та спосіб прикриття незаконної угоди щодо дитини, використання дитини (в тому числі для наживи), як об'єкта (предмета) незаконної угоди. Склад торгівлі людьми (або інша незаконна угода щодо людини) та незаконне усиновлення є спорідненими суміжними складами злочинів, а тому ми не можемо погодитись з думкою деяких науковців про їх співвідношення як загального та спеціального складів злочинів. Ці два склади злочинів не можуть утворювати ідеальної сукупності, оскільки матиме місце конкуренція, але не такий її вид, як конкуренція загальної та спеціальної норми, а конкуренція двох спеціальних норм, яка, у свою чергу, виключає можливість ідеальної сукупності цих двох злочинів.

Необхідно у диспозиції статті про незаконне усиновлення передбачити відповідальність спеціального суб'єкта цього злочину, а саме працівника спеціально уповноважених державою органів на провадження діяльності з усиновлення або службової особи цих органів.

Для чіткого розмежування злочинної та незлочинної поведінки вважаємо за до-

цільне у кримінально-правовій нормі про відповідальність за незаконне усиновлення визначити, до яких суспільно небезпечних наслідків може привести порушення порядку усиновлення. Це сприятиме усуненню непорозумінь у процесі застосування цієї норми, слугуватиме критерієм розмежування злочинної та незлочинної поведінки осіб.

З метою правильного відображення у законодавстві України кримінально-правової природи незаконного усиновлення, усунення штучно створеної конкуренції двох спеціальних норм (ст.ст. 149, 169 КК України) статтю, яка може мати назву «Порушення порядку усиновлення», пропонуємо викласти у такому вигляді:

1. Умисне порушення порядку провадження діяльності з усиновлення службовими особами або працівниками уповноважених на провадження такої діяльності державою органів, поєднане з підробленням документів, що мають юридичне значення, якщо це спричинило незаконну передачу дитини або завдало істотної шкоди правам, свободам та інтересам дитини та її батьків, – карається

2. Те саме діяння, вчинене з корисливих мотивів... – карається

Література

1. Бажанов М. И. Избранные труды / М. И. Бажанов; [сост.: В. И. Тютюгин, А. А. Байда, Е.В. Харитоновна, Е. В. Шевченко; отв. ред. В. Я. Таций]. – Харьков : Право, 2012. – 1244 с.

2. Розслідування торгівлі дітьми. Навчальний посібник / О.В. Бардацька, Г.Л. Герасименко, А.М. Орлеан та ін. – Київ, 2011. – 240 с.

3. Марін О.К. Конкуренція кримінально-правових норм: дисерт. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.08 – "кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право"/ О.К. Марін. – Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 232 с.

4. Тарарухин С.А. Понятие и значение квалификации преступлений: Учебное пособие. – Киев: КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. – 60 с.

5. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації: автореф. дисерт. на здоб. наук. ступ. докт. юр. наук: спеціальність 12.00.08 – “кримінальне право та кримінологія кримінально-виконавче право” / В.О. Навроцький. – Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2000. – 34 с.
6. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 29.08.13. – Справа № 161/6362/13-к. – Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
7. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 16.02.07 Справа №1-78/2007. – Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
8. Збірник методичних документів з питань організації участі прокурорів у кримінальному провадженні в суді, схвалених науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України у 2012-2013 роках: методичні рекомендації з підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми / А.М. Орлеан, Г.О. Ганова, І.П. Ковтун. – К., 2012. – 645 с.
9. Кримінальне право України (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.
10. Философский словарь/ Под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
11. Белова О.І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Белова; Інстит держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – 25 с.
12. Тавлуй О.В. Кримінально-правова характеристика незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння): автореф. дисертації на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.08 – “кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / О.В. Тавлуй. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2014. – 20 с.
13. Кримінальне право України: Особлива частина: підруч. / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К.: Атіка, 2009. – 582 с.
14. Підгородинський В.М. Відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України: дисерт. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.08 – “кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Підгородинський В.М. – Одеська національна юридична академія України. – Одеса, 2005. – 219 с.
15. Українське кримінальне право. Загальна частина: підруч. / за ред. В.О. Навроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.
16. Куц В.М., Орлеан А.М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми: Науково-практичний посібник/ за ред. Г.П. Середи. – К.: Варта, 2007. – 168 с.
17. Орлеан А.М. Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата юридических наук. Спеціальність: 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / А.М. Орлеан. – Харків, 2003. – 226 с.
18. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В.О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 408 с.
19. Созанський Т.І. Кваліфікація сукупності злочинів: дисерт. на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: спеціальність 12.00.08 – “кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Т.І. Созанський. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2009. – 222 с.
20. Куц В.М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину / В.М. Куц // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1996. – Вип. 1. – С. 17-23.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, які передбачають відповідальність за незаконне усиновлення. Автор основну увагу концентрує на аналізі складу злочину, передбаченого статтею 169 КК України, але під кутом системного взаємозв'язку з нормою про відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини, розмірковує про характер співвідношення зазначених кримінально-правових норм.

Запропоновано у диспозиції статті про незаконне усиновлення передбачити відповідальність спеціального суб'єкта цього злочину, а саме працівника спеціально уповноважених державою органів на провадження діяльності з усиновлення або службової особи цих органів.

Для чіткого розмежування злочинної та незлочинної поведінки запропоновано у кримінально-правовій нормі про відповідальність за незаконне усиновлення визначити, до яких суспільно небезпечних наслідків може привести порушення порядку усиновлення. На думку автора, це сприятиме усуненню непорозумінь у процесі застосування цієї норми.

З метою правильного відображення у законодавстві України кримінально-правової природи незаконного усиновлення, усунення штучно створеної конкуренції двох норм (ст.ст. 149, 169 КК України) пропонується нова редакція статті кримінального закону.

21. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 року №905 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п/paran16#n16>

SUMMARY

The article is concerned with the objective and subjective elements of the crime, which provide for liability for illegal adoption. The author focuses on the analysis of the crime elements under Article 169 of the Criminal Code of Ukraine, however, taking account of the broader context with the standards of responsibility for human trafficking or other illegal agreement in respect to a person reflects on the nature of the interrelation of the mentioned criminal law standards.

Within the disposition of the article on illegal adoption it is offered to provide liability for a special subject of this crime, namely, an employee who was specially authorized by state bodies on dealing with adoption procedures, or an official of these bodies.

For a clear distinction of the criminal and non-criminal conduct it is offered to determine what socially dangerous consequences the violation of the procedure of adoption can cause within the criminal law standards on liability for illegal adoption. According to the author this will work towards elimination of misunderstandings in the application of this standard.

In order to display the criminal law nature of illegal adoption in the legislation of Ukraine correctly, removal of artificial competition between two standards (Art. Art. 149, 169 of the Criminal Code of Ukraine), a new editing of the article on the criminal law is offered.

22. Перелік захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я від 27 грудня 2011 року № 973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0352-12>